

Balogh András: Hermeneutika és könyvtár(tudomány). A fenomenológia és hermeneutika könyvtári alapkérdései. Kossuth Kiadó, 2016. (NÉRO [sorozat] 15.) [ebook]

A Kossuth Könyvkiadó 2014 tavaszán indította útjára NÉRO sorozatát. (A NÉRO mozaikszó rövidítés, feloldása: NÉpszerűen, Röviden, Olvasmányosan.) A vélhetően csak elektronikus változatban megjelenő sorozatot Kerekes Pál szerkeszti, s két év alatt jelentős mennyiségben jelentek meg a kötetek, hiszen Balogh András könyve immár a 15. a sorban.

Bár a sorozatban voltak ettől eltérő tematikájú opusok is (pl. meglepetésre, de nagyon helyesen Gyulai Pál 1887-es tanulmánya, a *Művészet és erkölcs*), mégis elmondható hogy zömmel olyan kötetek jelentek meg a szériába, amelyek a könyv, könyvkiadás, az elektronikus könyv és persze a könyvtár kontextusában értelmeződnek. Ezért egy olyan kötet megjelenése, amelyik mindezen témák egyik alap gondolatával, a könyvtár fogalmilag-filozófiaiilag is értelmezhető meghatározásával foglalkozik, azt hiszem abszolúte helyénvaló.

Balogh András ilyen érdeklődése nem meglepő a hazai szakfolyóiratokat ismerők szemében, hiszen találkozhattak a szerző elméleti igényű és meglehetősen absztrakt könyvtártudományi dolgozataival. (A könyvnek a tanulmányhoz fűződő — az e-könyvben üresen maradt — jegyzete valószínűleg azt fedné fel, hogy a kiadvány pontosan milyen viszonyban van ezekkel a korábbi írásokkal.)

A szerző könyvéről azt mondja, hogy értelmezésében „*a destrukció és a dekonstrukció fogalmának együttes, összevont használatával a könyvtárfogalom hermeneutikai és 'hermeneutikán túli', 'posztmodern' konstitúcióira*” utal. Az alcím által ígért „két tézis” pedig a *Modern és posztmodern „könyvtár-filozófiák”* áttekintése és a *Könyvtár, információs fenomén, virtuális valóság* című rész. A gondolat kísérlet és interpretáció kiindulópontja pedig az, hogy a könyvtárak társadalmi–technológiai fejlődésének következtében megváltozott ontológiai státusáról, állapotáról, jelentéséről szóló diskurzusban véleményt formáljon.

Való igaz, mondhatnánk, talán a könyvtár története során nem is történt még olyan méretű és lényegi változás a „fogalma” körül, mint éppen napjainkban. Hiszen a technikai és technológiai változások közt teljesen megújultak a feltételek. A számítógépes hálózat pusztán léte és digitalizálás lehetőségei átírták szakmánk teljes paradigmarendszerét. Csak egy mozzanatot emelnék ki most: eddig a ténylegesen meglévő, példányokkal-gyűjteményekkel leírható, hosszú idő alatt összegyűjtött „kincs” valahol való elérhetősége és a hozzá közvetlenül kapott interpretáció és támogatás volt a lényeg, most mindez (elvileg) bárhol és bármikor elérhető, tetszőleges kontextusba helyezhető, a sok száz éves keretből kiemelhető, sallangmentesen információnak tekinthető.

A könyvtáraknak a számukra teljesen megváltozott világban új feltételek és kihívások közt kell megfelelniük a felhasználói elvárásoknak, s a hagyományos eszközrendszerét még jó darabig együtt kell működtetni egy teljesen újjal, egy zömmel virtuálissal. Ez utóbbi arra is figyelmeztet, hogy a könyvtár éppen most „kettős identitással” bír, hiszen egy konzervatív meghatározás ugyanúgy érvényes rá nézve, mint egy a fenti gondolatból következő, tökéletesen új interpretáció. Ezért aztán alapkérdés, hogy a hermeneutikai megközelítés e kettőt külön vizsgálja-e összefüggéseiben, vagy magát a jelenséget, az együttélést, a változást és következményeit ragadja-e meg inkább? Magam ezzel a várákozással vettem kezembe a könyvet.

Az első, amit rögtön megtapasztaltam, hogy nem a könyvtár és a könyvtár fogalmának átértékelődésére, a korszakváltásra stb.. kíváncsi átlagos olvasónak íródott, sőt nem is könyvtárosoknak. Ezt azért lehet ilyen kategorikusan megállapítani, mert olyan *extrémén tömény posztmodern, dekonstrukcionista, hermeneutikai és fenomenológiai nyelvezetet használ, aminek ismerete nélkül a dolgozat értelmezhetetlen*. Természetesen ismert és bizonyos körökben el is

fogadott, hogy a filozófiai gondolkodás egyes korszakai és irányzatai egy-egy sajátos nyelvet/nyelvhasználatot rendelnek a gondolatok mellé. Nem ritkán éppen ez adja a gondolkodás sajátosságát, vagy úgy is mondhatnánk: sokszor ez lép a gondolkodás sajátossága helyére. Balogh András könyvét olvasva óhatatlanul eszünkbe jut, hogy filozófusként, aki éppen könyvtárban dolgozik, nem pusztán a könyvtár vált-e alkalmas tereppé, vagy egyenesen ürüggyé számára ahhoz, hogy felvonultassa a maga eszköztárát, bemutassa az általa elsajátított terminológiát, számot adjon ez irányú vértettségéről. Mert pl. hiába tűnik érdekesnek egy tárgyalt gondolat, ha azt a nyelvezet, szakterminológia totalitása elzárja az olvasótól. Balogh ezt írja egy helyen: *„A modern könyvtár a kultúrának a történeti teleológiát megalapozó meta-narratívák, nagy történeti elbeszélések eszközeként interpretált intézménye. A modern könyvtár tehát a történeti metanarratíva hierarchikus fogalmi (nyelvi) rendszerére épül. A nyomtatott könyv és a nyomtatott könyveket tartalmazó modern (köz)könyvtár maga (volt) a kinyilatkoztatott történeti totalitás szelleme, a szubjektum-objektum totális egysége, az abszolút szellem öneszmélésének par excellence színhelye, színtere, a szubjektum „Odüsszeiájának” végállomása...”* (Ez egy átlagosnak számító bekezdés és nem kivétel!) Ha türelmesen kihámozzuk, — az eredeti jelentéssel szólva — „dekonstruáljuk” a gondolatot, akkor az persze értelmes és a diskurzus szempontjából föltétlen felvethető. De miért kell ezt ehhez ilyen mértékben egy viszonylag ismeretlen és művien bonyolított fogalmi és nyelvi 'rendszer' rabjává tenni?

Az olvasónak az is problémát okoz, hogy a szerző sokszor nem a könyvtárról ír ill. gyűjti össze az filozófiai interpretációkat vagy azok morzsáit, hanem inkább magáról a könyvről. A változások fényében ez az „objektum” is rengeteget változott, de más ütemben, mint az intézményi fogalom. Ráadásul az alapul vett gondolatok, citált szerzők igen jelentős része az említett *paradigmaváltásnak* még csak közelében sem lehetett (egyszerű kronológiai okokból), így arról semmi érvényeset nem is mondhattak. A de(kon)strukció posztmodern könyvtári aspektusai, interpretációi így valójában nem a mára, hanem a tegnapi vonatkoznak inkább. Ez megtehető lenne, lett volna a múltban szinte bármikor, de nem most, amikor mindez éppen alapjaiban rendül(t) meg és változik át. A szerző – a hálózaton amúgy fellehető — „Könyvtár” című szép versében úgy fogalmaz, s éppen tárgyunkról, a könyvtárról (könyvről?), hogy *„Múltam csarnokába bekerültél, ott ragyogsz egy polcon. Igaz, ezt csak én láthatom, csak az én titkom...”* Sajnos így igaz, még akkor is, ha nyilván nem saját könyvére vonatkoznak az idézett szavak.

A mű maga, nyilvánvalóan sok értékes gondolatával és interpretációk sorának összegyűjtésével, elvégez egyfajta filozófiai értelmező munkát ezen a területen, de a speciális fogalmi apparátus előzetes ismeretét oly mértékben megköveteli, hogy akár még az a tény is rejtve maradhat az olvasónak, hogy valójában nem a jelen, s főleg nem a jövő könyvtáráról szól most ez a narratíva.

Kokas Károly